
HISTORIKERN OCH SAMHÄLLET

Historikern i samhället

ANDERS BJÖRNSSON

1926 hade den svenska generalstaben beslutat att fira 250-års-jubileet av slaget vid Lund. Den 4 december 1676 var ju det datum då den svenska erövrarhären definitivt krossade arvfjenden och danskarna för alltid gick miste om sina provinser norröver: just här och då stod vad som länge betraktades som det avgörande slaget. Och nu hade det militära etablissemanget tänkt sig att fira sin segerfest, med konungen i spetsen och stor parad utanför Lunds domkyrkas västfasad; en markering av det officiella Sveriges aktuella stämningssläge och samtidigt en anknytning till ett storstilat förflutet, fast kanske ändå inte av det mera storstilade slaget. Till jubelfesten hade man inbjudit representanter för de finska regementen som deltog i slaget på svensk sida, men däremot inte de danska regementen som också deltog, fast som förlorare.

Hela företaget var förstås i viss mån provokativt. Man levde ännu, 1926, i första världskrigets skugga. Krigets härjningar var alltjämt en realitet i människornas sinnen, och Sverige hörde till de länder där nedrustningsstämningarna vunnit störst anklag. Den socialdemokratiska försvarsministern Per Albin Hansson hade året dessförinnan lagt fram en proposition med drastiska nedskärningar av det militära försvaret, men sommaren 1926 hade regeringen Sandler fallit och de försvarssinnade började vädra morgonluft. Segerfesten på senhösten 1926 blev därför inte bara en segerfest över danskarna, utan också över att den socialdemokratiska regeringen hade fallit, med en stark förväntan om att den nya regeringen skulle komma på bättre tankar i försvarsfrågan.

Hur det gick med denna förväntan kan vi lämna därhän. Segerfesten blev i sig ett stridsämne. På studenthåll i Lund – den karolinska akademien där hade ju en gång tillkommit som ett direkt resultat av de danska provinsernas erövring, vilket gav studenternas agerande en stark symboladdning – och speciellt bland vänstersinnade studenter gick generalernas provokation ingalunda spårlöst förbi. På ett allmänt kärmöte fick ärendet ”en behandling. . . som lindrigast kan betecknas som mindre

trevlig", enligt lokalavisans rapportering. "Fyrop och stampningar omväxlande med applåder, ordföranden fick höra klander för sitt sätt att leda förhandlingarna, man diskuterade militär fest eller icke, talade om kåren som staffage vid denna, rättskränkning av stadgar och statuter, och lidelsernas vågor gingo höga, som de kunna göra det på ett kårmöte."¹

En majoritet i studentkåren beslöt visserligen att studentkåren skulle delta i spektaklet i domkyrkan. Men när de nationella i sin segeryra² gick vidare och dessutom föreslog att Lunds studenter skulle uppvakta Hans Majestät Konungen, som övernattade i biskopsgården, då räckte majoriteten inte till, eftersom det enligt kårens stadgar krävdes kvalificerad majoritet just vid uppvaktningar, och sådan uppnåddes inte. Lunds studenter hade alltså beslutat att *inte* uppvakta Hans Majestät Konungen. Praktisk skandal!

De här schismerna och tvistigheterna kring jubelfesten i Lund, december 1926, ledde till att den antinationalistiska opinionen spred sig. Lunds arbetarekommun och Hantverksgillet i Lund beslöt att samma dag som segerfestligheterna skulle äga rum fira en fredsfest ute vid det s.k. monumentet, ett stycke utanför stadens centrum. Monumentet över slaget vid Lund är i själva verket ett fredsmonument, i skandinavistisk stil. En dansk inskription lyder:

Her ligger kecke Mend
aff Himmelen begraffne,
som icke haffde Graff:
dig det kund' lidet gaffne.
Gid Himmelen saa vel
hver Siel til sig tog op,
som den bedeckede
med Hagl og Snee hver Krop.

Her ligger kecke Mend,
hvis Been og Blod er blandet
iblandt hinanden saa
at ingen siger andet
end de er aff een Slect
de var og aff een Troe,
dog kunde de med Fred
ey hos hinandenboe.

¹ *Lunds Dagblad* 26.11.1926.

² Den nationella organisationen av svenska studenter var vid denna tid imponerande. Av drygt 7 000 studenter i landet var 1928 över 1 000 medlemmar i någon nationell studentklubb. Christer Skoglund, 'Upp till kamp mot massväldet!' i Erland Sellberg/

Därute vid monumentet i Lund kom också en motdemonstration till stånd, och den som höll det stora talet var ingen mindre än professorn i historia vid Lunds universitet, Lauritz Weibull.

”Ute i Europa lever man ännu i en värld av hat; det egna folket ses i motsats till andra”, yttrade Weibull. ”Vi som leva här på stränderna av Sundet har övervunnit detta. Vi fira inga segrar över varandra. Vi ha här gemensamt, svensk och dansk. . . rest minnesmärket över de gångna tidernas strid. Vi vilja försoningens anda mellan folken. Och hägnad av denna, fredens gärning.”³ Lauritz Weibulls tal uppfattades av alla som ett slag i ansiktet på det officiella Sverige. Efter att ha förintat hela den nordiska sagavärlden gav han sig nu oombedd på svensk stormaktstid – och passade samtidigt på att vända kungen och hela hans följe ryggen. För många var det helt enkelt *too much*.

Men för Lauritz Weibull själv utlöste den här händelsen nya energier. Året därpå, 1927, valde Lunda-studenterna honom till ordförande i Akademiska föreningen, vars verksamhet han gick in för i detaljer. Nu inleddes också hans mest aktiva forskarår. 1928, mindre än två år efter segerfesten, grundar han tidskriften *Scandia*. Dess första häfte innehåller paraduppsatsen ’Stockholms blodbad’, där han lägger skulden för detta terrordåd inte på Kristian, den danske kungen, utan på ärkebiskopen Gustav Trolle: det var en fejd inom den inhemska aristokratin, bland svenskarna själva m.a.o., som utlöste slakten på Stortorget i Stockholm. Sedan följer ytterligare glansnummer av Lauritz Weibulls hand, just i *Scandia*, ett noga valt tidskriftsnamn – bl.a. något år senare uppsatsen om Karl XII:s död, där Weibull försöker leda i bevis att kungen inte dog av en fiendekula utan mördades av egna män.

Lauritz Weibulls uppsatser väckte enorm uppmärksamhet. Historiska ämnen började plötsligt diskuteras i pressen. Segerfesten i Lund 1926 fick följdverkningar som den svenska generalstaben inte hade kalkylerat med.

Kritik till döds

Den här episoden, där Lauritz Weibull kom att spela en av huvudrollerna, har jag tagit från ett intervjuband, inspelat hösten 1990, med en av Lauritz’ få kvarvarande elever: Per Nyström, på 20- och 30-talen tillhörig den radikala Lunda-intelligentian kring Clarté och Ateneum, sedermera statssekreterare under Gustav Möller, välfärdsstatens konstruk-

Staffan Källström (red): *Motströms. Kritiken av det moderna*, s. 314 (Stockholm 1991) (Festskrift till Nils Runeby) – Ett av den akademiska extremhögerns främsta namn var Lundahistorikern och weibullianen Sture Bolin.

³ *Lunds Dagblad* 6.12.1926.

tör, och därefter i många år landshövding i Göteborg.⁴ Jag tycker att Per Nyströms berättelse är så intressant därför att den justerar bilden av den positivistiskt lagde yrkeshistorikern, källkritikern, mytkrossaren; som en som står över och utanför dagens strider, för att med desto större liv och lust gå in för det akademiska intrigmakeriet kanske. (Ingenting säger att han inte var framstående på det området också.)

Weibulls radikalism var av 80-tals-märke. Hans idoler var Georg Brandes och August Strindberg. Han ville röja upp bland skrock och propagandalögner i det förflutna, göra historien till en vetenskap som arbetade i linje för naturforskningens metoder, och det intresset, som från början hävdades ur underläge, var starkt knutet till ett skandinavistiskt program och riktat mot den storsvenskhet som frodades i Uppsala och Stockholm. Lauritz Weibull var en liberal i ordets verkliga mening. När bokbålen började brinna i Berlin, öppnade han *Scandias* spalter för marxistiska historiker.⁵ Han "höll fracken ren" och sig själv på behörigt avstånd från Establishment.

Samtidigt – och det är naturligtvis en av de stora paradoxerna – kom ju hela Lauritz Weibulls forskargärning att medverka till att historien blev en angelägenhet för specialister, att den avskärmades från samhället. Weibullarna är de stora nedrivarna. Med sin skalpell gjorde de slamsor av historien; det historiska vetandet blev i allt väsentligt av negativt slag; vill man vara riktigt elak kan man säga att Lauritz Weibull dödade det allmänna historieintresset. Hans angrepp på storsvensk historieskrivning gav eko i pressen; men historien som sådan och som kunskapsfält spelar inte längre någon roll i den offentliga debatten. Offentliga figurer är mycket ofta historiska korkskallar. Vad som är en vetenskaplig vinst, behöver sålunda inte vara en kulturell. Man skulle rentav kunna hävda att det moderna, medialt baserade kulturbegreppet har utdefinierat den historiskt-vetenskapliga argumentationen och att kulturlivet tycks reda sig mycket bra utan den.⁶

Det här konstituerar ett problem. Och jag påstår att problemet till stor del är historikernas eget, antingen de nu kallar sig weibullianer eller anser sig ha någon annan metodisk och teoretisk hemvist.

⁴ Se vidare Per Nyström, 'Lundaradikalismen – från 20-tal till 30-tal' i Gunvor Blomquist (red): *Under Lundagårds kronor*. Femte samlingen (Lund 1991).

⁵ Nyströms egna bidrag börjar inflyta 1934 på direkt anmaning av Weibull. *I folkets tjänst. Historikern, journalisten och ämbetsmannen Per Nyström*. Artiklar 1927–83 i urval av Anders Björnsson, s. 264 (Stockholm 1983).

⁶ Se Thorsten Nybom, 'Från poetokrati till mediokrati', *Nytt Norskt Tidsskrift* 1/1990; samt dens, Efterord: 'Två kulturer eller bara en. Ett memento för F.R. Leavis barnbarn', *VEST. Tidskrift för vetenskapsstudier* 4/1990.

Kontracyklisk osamtidighet

Nu är detta en klagan som har hörts många gånger förr. Ändå anser jag att det finns skäl i ett sådant här sammanhang, när vi talar om historikerns roll i samhället, att dröja vid en observation som förmodligen är fruktansvärt orättvis, eftersom man eventuellt inte kan göra mycket åt saken. Lagom medialt skulle man kanske kunna uttrycka det på det viset att historiker, åtminstone västerländska, har utvecklat en eminent förmåga att ställa precis rätt frågor vid absolut fel tillfälle. Västerländska – låt mig säga svenska historiker, det är dem jag känner bäst och umgås med. Saken *kan* ha att göra med en naturlig eftersläpning i historikernas val av forskningsobjekt, *eller* med att historikern som yrkesman känner sig "för fin" för att ta hänsyn till alla möjliga yttre omständigheter – att han inte vill smutsa sina händer helt enkelt. Men jag tror inte att någotdera stämmer. I varje fall har inte *jag* den uppfattningen att historikerskrået skulle vara mindre opportunistiskt än många andra i sin strävan att vara till lags. Visst bjuder man ut sig då och då, om inte annat så för att få forskningsanslag. Men låt mig belysa problemet utifrån en mera personlig infallsvinkel.

När jag började läsa historia, på tidigt 70-tal, var den politiska debatten på kokpunkten. Arbetare gick ut i månadslånga strejker, spontana och illegala, nya partier bildades, lika glatt och ofta nog med lika liten underbyggnad som nutida skalbolag, och i massmedia ställdes åter och åter frågan om samhällsmakten. Makthavare blev ett av de vanligare skällsorden. Allt var politik; spela tennis var politik; "fiska är politik", påstod hos oss Göran Palm. Vad gjorde historikerna? *Slutade* med politik.

På de historiska seminarierna avskaffades den politiska historien. Man satte igång med att läsa döda och födda och andra kolumner i kyrkböckerna, cliometrin gjorde sitt segertåg i de vetenskapliga journalerna, vi fick emigrationsavhandlingar med jättelika tabellbilagor, marxismens speciella bidrag till den här historiografiska processen var att medan klasskamp pågick i omvärlden, i Vietnam och på andra håll, så fick marxistiska historiker för sig att studera hackor och plogar, skördeutfall och fattigdomskvoter: det blev ofta kolossalt tråkigt det hela och sällan särskilt elegant. Framförallt: politiken försvann. Och det betydde att när samhället i övrigt vältrade sig i politiska vidlyftigheter och många människor villrådigt såg sig omkring efter orienteringspunkter, då gjorde sig historikerna renons på kunskap – relevant kunskap. Det drogs ett täcke över nationella frihetsstrider och imperiella krig i svensk historia, just när samtiden ställdes inför akuta frågor av det slaget.⁷

⁷ Även om traditionen av bondeuppror omhuldades i en marxistiskt inspirerad publikation som *Folkets Historia*, var denna dock faktiskt inriktad på social- och ekonomiskt-historiska frågeställningar och ämnesval.

En liknande *osamtidighet* i fackhistorikernas intresseinriktning tycker jag att man kan notera idag också. Idag är honnörsorden ekonomi och marknad. Vad gör historikerna? De återvänder till politiken. Sticker nosen i rättegångsakter och fackföreningsprotokoll, studerar våld och kriminalitet, talar om politisk kultur och om politiskt språk. Vi ser hur strukturerna sjunker undan och aktörerna är på väg tillbaka – i ett läge när ledande opinionsbildare är övertygade om att de anonyma marknadskrafterna har framsteget i sin hand! Men historikerna har inget att säga sin samtid – igen. Deras intresse är vänt åt annat håll. De uppträder kontracykliskt.⁸

Historikern som intellektuell

Måste historikern – den vetenskapligt utbildade historikern – alltid hamna i bakvatten? Jag är inte säker på det.

Den historiskt-kritiska skolan utförde på sin tid ett ideologiskt renhållningsarbete. Weibullarna var upplysningsmän, de ville att historikern bara skulle yttra sig om sådant som han var absolut säker på. Att veta så mycket som möjligt om så litet som möjligt kan vara en rimlig strategi när källmaterialet tryter: man undviker då att tala alltför häftigt i nattmössan. Men historikern upptäcker ju som regel nya källor hela tiden, insikter från grannvetenskaper tillkommer, materialflödet kan fortsätta att rinna också för materialglesa perioder som nordisk medeltid genom att tidigare kända dokument som ratats av historieforskningen, t.ex. helgonlegender, nu tas i bruk för nya syften.⁹ Och då blir problemet inte längre att rensa ur gammal kunskap, utan att bringa ordning i den nya kunskap som uppstår. Kort sagt: att göra synteser.

Kravet på synteser är inte ett förnyat krav på ideologiproduktion inom historieforskningen. Tvärtom: att avstå från synteser kan vara att lämna fältet fritt för ideologi, för spekulation, för vidskepelse. Om inte yrkeshistorikern åtar sig uppgiften att skriva syntetisk historia, har den tyska historikern Hans-Ulrich Wehler framhållit,¹⁰ så kommer andra att

⁸ "Tillbage til politikken" heter mycket passande ett temanummer av *Den jyske historiker*, nr 47 (1989). Omsvängningen inom arbetarklass- och arbetarrörelseforskningen belyses väl genom flera uppsatser i Bo Stråth (red), *Language and the Construction of Class Identities. The Struggle for Discursive Power in Social Organisation: Scandinavia and Germany after 1800*, ConDis Project. Report No 3 (Gothenburg 1990).

⁹ Se ex. v. Eva Österberg, 'Människor och mirakler i medeltidens Sverige', *Studier i äldre historia tillägnade Herman Schüch* (Stockholm 1985); samt dens: 'Historiska perspektiv på skratt och lek', *KRONOS. Historia i skola och samhälle* 2/1990. – Den nämnda tidskriften ägnar sig åt ett försummat område: historiedidaktiken.

¹⁰ Hans-Ulrich Wehler, *Aus der Geschichte lernen? Essays* (München 1988), s. 11–25 (titelessän).

göra det i hans ställe. Journalister t.ex. Wehler, som så många andra som började inom pressen, tycks närmast förakta journalister – och ger sig därför desto hellre in i den publika debatten själv. Det *kan* nu ha sina risker. Om historikern försöker lägga sig före och inte släpa efter, kan han lätt bedra sig själv. De som vann den s.k. *Historikerstreit* i Västtyskland för 3–4 år sedan, vann därför inte historien. Det omvända gäller: vad som då vanns intellektuellt, och emotionellt, förlorades ganska snart politiskt. Många av översiktsverken om historikerstriden – exempelvis Richard J. Evans *In Hitler's Shadow* – gick omedelbart miste om sitt historiografiska värde och blev i sig själva politiskt intressanta dokument.¹¹

De nyss timade händelserna i Öst- och Centraleuropa är naturligtvis ett gott exempel på inte bara hur Historien verkar i nuet, utan också på hur historiker kan – eller tvingas – gripa in i samhällsutvecklingen.

Om det nämligen är så, som bl.a. Timothy Garton Ash – den efterfrågade Oxfords-akademikern – så mångkunnigt har argumenterat, att de östeuropeiska revolutionerna i allt väsentligt ska ses som ett återställande av en europeisk normalitet – med rättsstat, parlamentarisk demokrati och fri marknad som de visionära elementen – så måste en sådan revolution, där själva begreppet revolution återtar något av sin "förrevolutionära" betydelse, i rätt hög grad baseras på en historieuppfattning, rent av en historiespekulation. Man väger vinster och förluster över tid; folket på gatan gör detta. Man ställer *the bad guys* mot *the good guys*; det blir ett led i upprättandet av en politisk samtalskultur. Och jag finner det intressant att se hur historikerna har tagit sitt ansvar – eller sett sin chans, hur man nu uppskattar deras insatser. Faktiskt innebär ju ett sådant handlande att Historien och Historikerna, med

¹¹ Richard J Evans, *In Hitler's Shadow. West German Historians and the Attempts to Escape from the Nazi Past* (New York 1989). – Det sagda gäller givetvis i än högre grad stort anlagda partsinlagor från bägge håll, där den polemiska udden knappast är ägnad eller avsedd att stimulera det historiska kunskapsökandet. T ex: Ernst Nolte, *Das Vergehen der Vergangenheit. Antwort an meine Kritiker im sogenannten Historikerstreit* (Berlin/Frankfurt/M 1987); liksom Hans-Ulrich Wehler, *Entsorgung der deutschen Vergangenheit? Ein polemischer Essay zum "Historikerstreit"* (München 1988). – Utmärkta orienteringar på svenska hos Thorsten Nybom: 'Kulturvetenskapen som samhällets spegel. Den tyska Historikerstriden,' i dens (red): *Universitet och samhälle. Om forskningspolitik och vetenskapens samhällseliga roll* (Stockholm 1989); samt Lars-Arne Norborg: 'Att hantera historien – om den tyska historikerstriden,' *Historielärarnas förenings årskrift 1988/89*. – Givande retrospektivt är Jürgen Kocka: 'Burdeus and Opportunities. The Importance of History for the Political Culture of the Federal Republic of Germany,' i Ferenc Glatz (ed): *Modern Age – Modern Historian. In Memoriam György Ranki (1938–1988)* (Budapest 1990).

polacken Bronislaw Germek som den kanske mest lysande stjärnan, återknyter förbindelsen med Samhällsmakten. Några blir hovfunktionärer, utan vidare. Andra blir ideologer i klassisk bemärkelse.

Då kan man fråga: Vilket utrymme ges det här för den kritiska blicken, för ett arbete med weibulliansk inriktning? Vilket behov har länder som bygger sig själva på nytt av mytkrossare, bråkstakar, potentiella gruskastare? Vart tar de emancipatoriska lidelserna vägen när Friheten själv blir maktbärande och mytologisk? Kanske finländska historiker har lättare än svenska att se sansen i sådana retoriska figurer.¹² De pekar i alla fall på att ämnet för dagen – historikern i samhället – inte bara är av akademiskt intresse.

Anknytningen till Öst- och Centraleuropa kan föras vidare. Revolutionerna i Prag, i Berlin, i Bukarest var i hög grad massmediala företeelser. En ditrest intellektuell som Garton Ash förvandlas omedelbart till journalist och upprepar i Prag 1989 var John Reed gjorde i Petrograd 1917. Också i språkbruket lägger han sig – omedvetet? – nära sin amerikanske föregångare. Själv protesterar han när han ställs inför jämförelsen. Reed var ju en *fellow-traveller*, men å andra sidan: när historien vänder, vem kan då låta bli?

Det är i sin omtumlande och enastående välskrivna essä om händelserna på och kring Laterna Magica-teatern som Garton Ash, på samma sätt som John Reed, börjar räkna dagar.¹³ Det är alldeles i början av revolutionen, minst lika välregisserad som någonsin bolsjevikernas kupp. Garton Ash, Vaclav Havel och några andra sitter och häver öl på en lokal i Prag. Då säger den verserade engelsmannen plötsligt: det som tog tio år i Polen, tio månader i Ungern, tio veckor i DDR, kanske kommer det att ta tio dagar för er här. Det sitter ett TV-team i andra ändan av ölhallen. Havel ruser dit, Garton Ash upprepar sina ord inför kamerorna och nästa dag är de på allas läppar. Jag hörde dem ofta när jag var i Prag i början av december 1989.

Nu går jag inte så långt som att direkt påstå att ord kan välta makten över ända – makten i Prag var urgröpt och beskyddet utifrån saknades, det var bara rollhäftet som behövde plockas fram. Men även om orden inte utlöste revolutionen och bestämde dess förlopp, så kommer de utan tvivel att bestämma dess eftermäle och vad människorna kommer att ta sig för med sin frihet. Då är det viktigt vem som formulerar ord och tankar. 1989 var i stor utsträckning den bildade medelklassens revolution, ett verk av författare, vetenskapsmän, intellektuella. De hade ordet

¹² Typiskt nog för den rikssvenska scenen är det en journalistiskt verksam person som har bearbetat frågor av detta slag mot historien som fond. Se Anders Ehnmark, *Maktens hemligheter. En essä om Machiavelli* (Stockholm 1986).

¹³ Timothy Garton Ash, *Folket, det är vi* (Kristianstad 1990), s. 312 ff.

i sin makt. Nu fick de ord över makten. Deras mediala plattform underlättade deras ambitioner.¹⁴

”Man säger att det är segrarna som skriver historien”, förklarar Garton Ash när jag träffar honom i Stockholm våren 1991. ”Men när det gäller revolutioner tror jag inte nödvändigtvis att det är sant”, fortsätter han och hänvisar till A.J.P. Taylor som konstaterade på sitt oefterrättliga vis att revolutionärer har annat för sig än att skriva historia – och när de försöker blir det fullt av vita fläckar. Möjligen är det just i sådana här lakuner eller bristsituationer som en samtidsmedveten historiker kan finna sin uppgift – sin uppsjö av frågeställningar.

Garton Ash gjorde mig uppmärksam på hur snävt yrkeshistorikern har definierat sin metodiska arsenal. Vanligen har tillgången till ett arkiv – en samling exklusiva, helst obearbetade handskrifter, brev, PM, dagboksanteckningar, skeppslistor, räkenskaper, vad det nu kan vara – ansetts som höjden av lycka för en fackhistoriker. Då skriver man sin avhandling i lugn och ro. Då får man sina tjänster i behård konkurrens. I den anglosaxiska världen grasserar PhD-raseriet med förödande verkningar.¹⁵ Men de mest framstående engelska historikerna hade aldrig någon PhD.¹⁶ Tänk efter, vad skulle en PhD-student kunna skriva om revolutionerna i Öst? Ingenting. Det skulle ta ett par decennier för honom att samla allt nödvändigt källmaterial. Under tiden skulle det allmänna intresset försvinna och hans egna intryck av de omvälvande händelserna förblekna. Hans nyfikenhet på saken skulle bli just – akademisk. ”Men”, säger Garton Ash när jag för problemet på tal, ”en sådan inställning bortser från den egna upplevelsen, de egna observationerna på ort och ställe, det material som ligger i luften och som jag själv inte skulle ha fått tag på annat än som medlevande, som en i mängden.”

Här – på nytt – ser vi alltså hur historikern återtar något av sina gamla funktioner. Blir kanske inte i första hand den kylige betraktaren,

¹⁴ Undantaget är Östtyskland: Christa Wolf blev ingen Vaclav Havel. – Det är möjligt att intelligentsans ledande roll i den öst- och centraleuropeiska samhällsomvandlingen redan är överspelad. De som nu tar över, gissar Michael Howard, är en kombination av svartarbörshajar och tidigare apparatjiki, ett slags ”Balzac-figurer vilka la grunden till välstånd i Västeuropa och Förenta Staterna. De kommer att vara avgjort impopulära bland dem som saknar deras tvetydiga talanger, och deras verksamhet kommer att få folk att undra om det inte låg någonting i socialismen trots allt”, *London Review of Books* 25.10.1990.

¹⁵ David Cannadine, ’British History: Past-Present-Future’, *Past & Present* 116 (1987), s. 169–99.

¹⁶ Påpekar Christopher Hill; en av mina verkliga favoriter och en historiker som har den goda smaken att publicera sin mödor inom genren ”half popular”: *A Nation of Change and Novelty. Radical Politics, Religion and Literature in Seventeenth Century England*, (London 1990) s. 246 f.

historiens lidelsefria överdomare. Utan en intellektuell bland andra intellektuella, diktare, journalister – en historieskrivare i lika hög grad som en historieforskare.¹⁷

Vad källkritiken gav historiestudiet var ett hantverk. Och det är ingen tvekan om att det behövs hantverksskickliga historiker. Men hantverket är en metod, produkten måste ha konstnärlig kvalitet också. Det är därför fängslande att se hur även en traditionell weibullian som Birgitta Odén – Akademiker av finländsk klass – börjar tala om historieskrivning som en konstform.¹⁸ Det kan, menar jag, vara ett viktigt korrektiv inte bara mot specialiseringen och PhD-raseriet, där källmaterialet får bestämma frågeställningarna och inte tvärtom, utan också mot en lust att popularisera sig till ytlighetens gräns.

Konstnärens krav på sanning och uttrycks kraft, i kombination med journalistens snabbhet att registrera och vara näsvis i onödan, kunde möjligen vara en hållpunkt för en samtids- och samhällsmedveten historiker, som eftersträvar en verklig dialog med sin publik och som inte står främmande för de djärva synteserna och helheterna.

¹⁷ Ang. de negativa följderna av historikernas professionalisering, se allmänt inledningen till Thorsten Nybom & Rolf Thorstendahl, *Historievetenskap som teori, praktik och ideologi* (Stockholm 1988).

¹⁸ Birgitta Odén: 'Vad kan vi veta om en försvunnen värld?', Alvar Ellegård (red): *Kan vi lita på vetenskapen? En bok om vetenskapen och sanningen* (Stockholm 1989), s. 177 f.